

мыслительным действиям мы обучаем на материале каждой единицы из нашего списка. Такой подход решит задачи, более важные, чем запоминание определенного объема информации и определенного количества слов. Это научит студентов думать, учиться самостоятельно, осмысливать и интерпретировать учебный материал.

Мы уточнили существующие основы создания учебника: чему учить, как организовать учебные действия, как представить учебные действия в виде упражнений и заданий, как представить в учебнике действительность родного и изучаемого языков и как соотнести между собой основные виды коммуникативно значимой информации [1] за счет элементов, предложенных в данной статье. Кроме каталога речевых действий следует составить каталог формируемых умственных действий, когнитивных метапроцедур, которые должны соотноситься с типологией учебных заданий. Поиск методических решений в каждом из названных направлений является актуальной научной проблемой.

Используемая литература:

1. Арутюнов А. Р. Теория и практика создания учебника русского языка для иностранцев. – М., 1990.
2. Бердичевский А. Л. Диалог культур: что дальше? // Мир русского слова. – 2005. – № 2.
3. Богоявленский Д. Н. Формирование приемов умственной работы как путь развития мышления и активизации учения // Вопросы психологии. – 1976. – № 4.
4. Митрофанова О. Д. Принцип диалога культур в методическом освещении // Мир русского слова. – 2005. – № 2.
5. Пассов Е. И. Диалог культур: социальный и образовательный аспекты // Мир русского слова. – 2001. – № 2.
6. Ушакова Н. И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 236 с.

Ушакова Н. І. Підручник з російської мови для іноземних студентів: когнітивний і міжкультурний аспекти.

У статті запропоновано напрями вдосконалення підручника з російської мови для іноземців шляхом організації рівноправного міжкультурного спілкування викладача і студента, а також моделювання розумової діяльності студентів за допомогою системи когнітивно-орієнтованих завдань.

Ключові слова: підручник з російської мови, іноземні студенти, міжкультурне спілкування, когнітивно-орієнтовані завдання.

Ushakova N. I. The Russian Language Textbook for Foreign Students: the Cognitive and the Intercultural aspects.

The directions of reflection of the Russian language textbook for foreigners by organization of equitable intercultural communication and modeling of students' mental activity with the system of cognitive-oriented tasks are offered in the article.

Keywords: Russian language textbook, foreign students, intercultural communication, cognitive-oriented tasks.

Халимон І. Й.

Ніжинський державний університет імені М. Гоголя (Україна)

СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Окреслюючи зміст і структуру навчального посібника з англійської мови як другої спеціальності, автор виділяє такі його особливості, як комунікативна спрямованість, інтегроване навчання всіх аспектів мови і мовленнєвих умінь, відповідність рівню володіння мовою цільової студентської аудиторії, наявність матеріалів для здійснення диференційованого підходу.

Ключові слова: навчальний посібник, англійська мова, друга спеціальність.

Потреба школи у кваліфікованих учителях іноземної мови (далі – ІМ) зумовила поширення у вищих навчальних закладах України поєднаних спеціальностей. Як свідчать статистичні дані, англійська мова як другий фах або спеціалізація (поряд із такими першими спеціальностями, як “Українська мова та література”, “Російська мова та зарубіжна література”, “Початкова освіта” тощо) вивчається принаймні у тридцяти ВНЗ.

Незважаючи на практичну значущість проблеми викладання ІМ як другого фаху, у науковому середовищі їй приділяється недостатньо уваги, про що свідчать відсутність стандарту, типових навчальних планів і програм для підготовки фахівців, незначна кількість дисертаційних досліджень і публікацій у цій галузі. Однією з актуальних проблем є відсутність вітчизняних навчальних книг, адже ні підручники для вивчення ІМ як основної спеціальності, ні посібники для немовних ВНЗ чи зарубіжні НМК не можуть заповнити цю нішу з огляду на їх невідповідність особливостям навчання ІМ як другого фаху. Відтак постає завдання забезпечення освітнього процесу навчальними книгами.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних учених у галузі підручникотворення стосуються проблем теорії підручника загалом і підручника ІМ зокрема (А.Р. Арутюнов, В.П. Беспалько, І.Л. Бім, Р.П. Мільруд), шкільного підручника ІМ (В.Г. Редько, М.В. Якушев), підручника англійської мови для немовних ВНЗ (Ж.Л. Вітлін, О.І. Литвинюк), підручника з ІМ як основної спеціальності (С.Д. Береснєв, Н.Ф. Бориско). Що ж до розробок у галузі створення навчальної книги з ІМ як другого фаху, то вдалося виявити лише одну публікацію, що датується 1987 р. [3].

Тобто, незважаючи на існування загальних підходів і вимог до підручника ІМ, теоретичні засади укладання сучасної навчальної книги для зазначеної категорії студентів є недостатньо розробленими. Науковий пошук у цьому напрямі та досвід укладання такого посібника дають змогу окреслити його структуру та зміст, що і є **метою** статті.

Посібник “Англійська мова як друга спеціальність” [1] призначається для студентів першого курсу факультетів і відділень вищих навчальних закладів, які вивчають англійську мову як другий фах у поєднанні з такими спеціальностями як “Українська мова та література”, “Російська мова та зарубіжна література”, “Дошкільна освіта” тощо.

Метою посібника є подальший розвиток сформованих у середніх навчальних закладах умінь усного та писемного мовлення в різних сферах і ситуаціях, удосконалення граматичних і лексичних навичок. Але з огляду на необхідність урахувувати рівень володіння мовою цільової аудиторії, який може значно варіюватися, одним із принципів добору матеріалу (лексичного, граматичного, текстового) був принцип доступності. Так, більшість матеріалів посібника відповідає рівню Pre-intermediate. У той же час у ньому наявні різнорівневі вправи і тексти (рівні від Elementary до Intermediate), які дають викладачу можливість здійснювати у навчанні диференційований підхід, а студентам самостійно підвищувати рівень володіння мовою.

Як і більшість вітчизняних підручників з ІМ, курс побудовано за тематичним принципом. Обмеженість аудиторного часу (на вивчення англійської мови як другої спеціальності на першому курсі виділяється, в залежності від навчального закладу, факультету чи відділення, 110–280 аудиторних годин, у той час як на профільному факультеті – біля 500) передбачає необхідність особливо ретельного підходу до добору тем, навколо яких будуються ситуації для спілкування. За результатами аналізу вимог програми з англійської мови для ВНЗ [2], принципів навчання ІМ, особистісних і професійних інтересів і потреб конкретної студентської аудиторії до посібника увійшли такі теми: “Ми вивчаємо іноземні мови”, “Мій робочий день”, “Моє дозвілля”, “Родина”, “Дім”, “Книги в нашому житті”.

Обмеженість часу, відведеного на вивчення практичного курсу англійської мови, вимагає інтегрованого навчання мови, комплексного оволодіння мовними навичками і мовленнєвими вміннями. Відповідно, добір матеріалу кожного тематичного модуля і його

методична організація здійснювалися з урахуванням необхідного мінімуму комунікативних намірів і мовних засобів їх реалізації.

Так, граматичний мінімум концентрується навколо основних часових форм дієслова і охоплює часи групи Indefinite, а також Present Continuous і Present Perfect. Крім них, у посібнику розглядаються модальні дієслова, структура There is/are тощо. Граматичний матеріал розподілено між тематичними модулями зважаючи на його виражальні можливості, ситуації спілкування. Наприклад, структуру There is/are включено до тематичного модуля “Дім”, оскільки її вживання є типовим у ситуації опису житла, а вивчення Past Indefinite у розділі “Дозвілля” дозволяє будувати повідомлення про минулі канікули чи вихідні тощо. Зважаючи на те, що рівень володіння ІМ багатьох студентів є недостатнім для сприйняття граматичних правил, вони подаються українською мовою із паралельним перекладом термінів, що є містком до вивчення граматики англійською мовою на старших курсах.

Продуктивному засвоєнню підлягає близько 800 лексичних одиниць – слів, словосполучень, ідіом, прислів'їв. На формування лексичних навичок спрямовані блоки Active Words and Word Combinations, Topical Vocabulary, Vocabulary Exercises, що містять переклад, пояснення значення слів, інформацію про сполучуваність, синоніми та антоніми, словотвір тощо. Особливістю посібника є наявність блоку Vocabulary Activity, у якому здійснюється спроба систематизації знань студентів щодо словотвору (вживання суфіксів -ful, -less, -ed, -ing, -er/-or, префіксів ex-, half-, un-, in-/im-, re-, pre-, non- тощо). У цьому блоці привертається увага також до пар слів, правильне вживання яких становить труднощі для україномовних студентів (make/ do, look at/ see/ watch, marry smb/ get married/ be married, so/ such, comfortable/ convenient, bring/ take та ін.).

Граматичний і лексичний блоки містять достатню кількість вправ для забезпечення формування навичок уживання мовного матеріалу в мовленні. Більшість із них є умовно-комунікативними. Вправи граматичного блоку передбачають такі мовленнєві дії: погодитися, заперечити, висловити здивування, відреагувати на репліки, поставити запитання і відповісти на них. У лексичному блоці містяться вправи на заповнення пропусків прийменниками, артиклями, доповнення речень активною лексиною, добір слів, з якими можуть сполучатися подані лексичні одиниці, перефразування, визначення слова за дефініцією, розв'язування кросвордів, виправлення помилок, переклад речень тощо. У більшості граматичних і лексичних вправ, крім інструкцій, подано зразки, що сприяє їх безпомилковому виконанню під час самостійної роботи. Детальні пояснення, значна кількість вправ на закріплення спрямовані на міцне й глибоке засвоєння матеріалу.

У кожному модулі посібника наявний також блок “What to Say and How to Behave”, що включає розмовні кліше, які вживаються, наприклад, для того, щоб погодитися чи заперечити, дізнатися чийсь думку або висловити власну, запропонувати щось чи відреагувати на пропозицію, представитися, привітатися/попрощатися, вибачитися тощо. Окрім списку розмовних кліше до блоку входять приклади їх уживання та вправи. Кліше використовуються не лише в умовно-комунікативних вправах, спрямованих на формування лексичних і граматичних навичок, а й у завданнях блоку Speech Exercises, у яких пропонується викласти власну точку зору щодо певного питання, довести щось, обговорити певну проблему з одногрупниками, пояснити тощо.

Метою блоку Speech Exercises, що є складовою кожного тематичного модуля, є розвиток мовленнєвих умінь читання, говоріння (монологічного, діалогічного, а також групової бесіди) та письма. Частина завдань спрямована на опрацювання базових тематичних текстів модуля (монологу і діалогу). Робота над текстами передбачає їх виразне читання, переклад, відповіді на запитання або складання власних запитань, переказ, у тому числі – від імені персонажів, вивчення напам'ять і розігрування діалогів, складання аналогічних власних діалогічних чи монологічних висловлювань.

Характерними особливостями вправ і завдань цього блоку, є:

– жанрова різноманітність текстового матеріалу: статті, уривки з художніх творів, вірші, оголошення (з газети та з мережі Інтернет), листи (в тому числі електронні), уривки з особистого щоденника, ділові нотатки, жарти, прислів'я та приказки, поради, анотації тощо;

– неординарність змісту текстового матеріалу (тексти “Metronaps”, “Living in the Skies”, “World Champion Memory Man”);

– особистісна значущість текстів (наприклад, “How to Master English Faster”) і завдань (“Here are some of ‘The 100 books of all times’. Which of these books have you read? Do you agree that they are the best? Make your own list of the best books to read, share it with the group and explain your choice”); психологічних тестів (на зразок “Read about your type of personality in the text below. Is it true?”; “Read the questions of the quiz ‘What kind of holiday do you prefer’, choose the correct answer for you”);

– творчі завдання (наприклад, “Imagine you are a famous person. Make a list of things you do every day. Tell the group what you do every day, let them guess who you are”, “Try your hand at fortune-telling”; “Describe the book you would like to write if you had an opportunity”, “Look at the pictures and make up a story based on them”, “Carry out a survey about the English language in the modern life”).

Більшість матеріалів цього блоку дібрано з автентичних джерел і містить соціокультурну інформацію, пов'язану із життям країн, мова яких вивчається (“The Happiest Person in Britain”, “What do British Teenagers Read?”, “The Family in Britain”, “Reading Statistics”, “Just Another Day in the Life Of...” (про королеву Єлизавету II) тощо). Крім того у посібнику пропонуються різноманітні ігри (“Now and Always”, “Optimists and Pessimists”, “Class House-swap”), у тому числі рольові. Додаткові можливості для комунікації створюють фото і малюнки.

Зазначені особливості розвивають пізнавальний інтерес студентів до іноземної мови і культури, позитивно впливають на формування мотивації до оволодіння ними, що особливо важливо з огляду на те, що ІМ є другою спеціальністю.

Кожен модуль містить два блоки тестів з ключами для самоконтролю рівня сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь.

Усі модулі мають однакову чітку і логічну структуру. Виразне виділення назв блоків і зазначення номера модуля на кожній сторінці полегшують орієнтацію в книзі.

Аналіз структури і змісту посібника з англійської мови для студентів I курсу, які опановують її як другий фах, дає можливість зробити **висновок** про його характерні особливості – комунікативну спрямованість; відповідність рівню володіння мовою цільової студентської аудиторії і наявність матеріалів для здійснення диференційованого підходу; урахування кількості навчального часу, що відводиться на вивчення англійської мови як другої спеціальності, і відповідно – обмеження числа тематичних модулів, інтегроване навчання всіх аспектів мови і мовленнєвих умінь; можливість використання у самостійній та індивідуальній роботі. Вважаємо, що зазначені риси сприяють оптимізації навчального процесу.

Посібник, частково вирішуючи проблему забезпечення навчальною книгою, залишає відкритим питання вдосконалення фонетичних навичок і розвитку умінь аудіювання. Відтак перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці на його основі повноцінного підручника із компакт-диском, які б заповнили цю прогалину.

Використана література:

1. Козієнко Ю.В. Англійська мова як друга спеціальність (перший рік навчання) : [навчальний посібник для студентів, які вивчають англійську мову як другу спеціальність] / Ю.В. Козієнко, І.Й. Халимон. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. – 191 с.
2. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (5-річний курс навчання) : проект / [колектив авт.: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін.]. – К., 2001. – 245 с.
3. Цыбина Л.П. Методические основы составления учебника английского языка для I курса факультетов

широкого профиля / Л.П. Цыбина, Е.В. Красикова // Лингвометодические основы преподавания иностранного языка как второй специальности на факультетах широкого профиля педвузов : межвуз. сб. науч. тр. / [отв. ред. Г.В. Аксёнова-Пашковская]. – М. : МГПИ, 1987. – С. 8–21.

Халимон И.И. Структура и содержание учебного пособия по английскому языку как второй специальности.

Очерчивая содержание и структуру учебного пособия по английскому языку как второй специальности автор выделяет такие его особенности как коммуникативная направленность, интегрированное обучение всем аспектам языка и речевым умениям, соответствие уровню владения языком целевой студенческой аудитории, наличие материалов для осуществления дифференцированного подхода.

Ключевые слова: учебное пособие, английский язык, вторая специальность.

Khalymon I.Y. Contents and structure of the textbook on English as the second speciality.

Defining the contents and structure of the English textbook for students mastering it as the second speciality, the author determines its peculiarities: communicative approach, integrated teaching of all the language aspects and speech skills, appropriateness to the level of the language command of the target students' audience, availability of materials for individual approach.

Keywords: textbook, English, the second speciality.

Харитонова О. В.

**Московский государственный университет экономики,
статистики и информатики (Россия)**

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НЕРОДНОГО ЯЗЫКА В ТРАДИЦИОННЫХ И АЛЬТЕРНАТИВНЫХ МЕТОДАХ ОБУЧЕНИЯ

В статье говорится о различных методах обучения неродному языку: суггестопедическом методе активизации резервных возможностей личностей и коллектива, методе общины, современном варианте натурального метода, устном (ситуативном) методе, методе коммуникативных заданий и др. Несмотря на то, что лингводидактический дискурс преподавателя иностранного языка в каждом из этих методов занимает свое особое место, очевидно, что он является для учащихся образцом иноязычной речи, средством коммуникации на уроке, средством обучения и своеобразным учебным материалом.

Ключевые слова: дискурс, лингводидактический дискурс, коммуникативная культура, суггестопедический метод, метод общины, натуральный метод, ситуативный метод, метод коммуникативного задания.

Лингводидактический дискурс, речь преподавателя, как уже неоднократно указывалось и обосновывалось, – важнейшее условие успешного **педагогического взаимодействия**. Понимая под педагогическим взаимодействием разнообразные типы социально обусловленных вербальных и невербальных контактов, в которые в процессе обучения вступает педагог с группой учащихся или с отдельным учеником, а также учащиеся с педагогом и между собой, считаем, что успех учения и обучения зависит от того, насколько поведенческие, управленческие, речевые действия преподавателя отвечают интересам и потребностям учащегося, мотивируют его деятельность, стимулируют выполнение соответствующих учебных действий.

В зарубежной методике в качестве наиболее распространенного типа взаимодействия называется модель IRF (initiation, response, feedback), когда педагог является инициатором обмена информацией, начинает этот обмен обычно в форме